

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO

AJLA KOVAČEVIĆ

Srpski jezik na stranim sveučilištima

Srbski jezik na tujih univerzah

Diplomsko delo

Mentorica:

doc. dr. Tatjana Balažic Bulc

Dvopredmetni univerzitetni študijski

program prve stopnje Južnoslovanski študiji

Ljubljana, 2016

SAŽETAK

Srpski se jezik na stranim sveučilištima nalazi u veoma složenom položaju. Uzrok tome seže još u prošlo stoljeće, kada je raspad savezne države doveo do situacije da se srpskohrvatski jezik podijelio na srpski i hrvatski, te kasnije još i na bosanski i crnogorski. Upravo ta bliskost četiriju različitih standarda na stranim sveučilištima stvara prepreku da bi se uspostavio samostalan studij srpskoga jezika. Zbog toga srpski jezik najčešće dolazi u kombinaciji s hrvatskim, što stvara novi problem, jer se uglavnom poučava hrvatski, a srpski jezik ostaje u pozadini, najviše zbog toga što matična država Srbija nema nadležnog organa koji bi brinuo za lektorate srpskog jezika na stranim sveučilištima, pa njihov broj znatno opada. Upravo su ti problemi središnja tema diplomskoga rada. Predstavljaju se važniji događaji koji su utjecali na status srpskog kao stranog jezika u svijetu. Najveći fokus je na statusu lektorata srpskog jezika na stranim sveučilištima i problemu nazivanja lektorata što vodi do problema gašenja lektorata i uzroka za lošu situaciju lektorata. Na kraju će nas zanimati pozitivna afirmacija i promocija srpskoga jezika na stranim sveučilištima kojom bi se ponovo probudio interes za studij srpskog jezika u inozemstvu.

Ključne riječi: srpski kao strani jezik, srpskohrvatski jezik, lektorati srpskoga jezika, gašenje lektorata

IZVLEČEK

Srbski jezik na tujih univerzah

Srbski jezik na tujih univerzah ima zelo zapleten položaj. Vzroke najdemo že v prejšnjem stoletju, ko je razpad zvezne države povzročil, da se srbohrvaščina razdeli na srbski in hrvaški jezik, kasneje pa še na bosanski in črnogorski. Prav ta sorodnost štirih različnih standardov jezika je glavna ovira, da bi se vzpostavil samostojen študij srbskega jezika. Zato je srbščina najpogosteje ponujena v kombinaciji s hrvaščino, kar predstavlja dodaten problem, ker se v takem primeru poučuje izključno hrvaščina, srbski jezik pa ostaja v ozadju, saj matična država Srbija nima pristojnega organa, ki bi skrbel za lektorate srbskega jezika na tujih univerzah, zato se tudi njihovo število znatno zmanjšuje. Prav ti problemi so osrednja tema diplomske naloge. V prvem delu so prikazani najpomembnejši zgodovinski dogodki, ki so vplivali na status srbščine v svetu, zatem se bomo na kratko dotaknili teme srbščine kot tujega jezika. Najbolj se bomo posvetili stanju lektoratov srbskega jezika na tujih univerzah in

problemu poimenovanja lektoratov, kar nas vodi do problema ukinjanja lektoratov in iskanja vzrokov, ki so pripeljali do tako kritične situacije. Na koncu nas zanima pozitivna afirmacija in promocija srbskega jezika na tujih univerzah, ki bi ponovno vzbudila zanimanje za študij srbsčine.

Ključne besede: srbsčina kot tuji jezik, srbohrvaščina, lektorati srbskega jezika, ukinjanje lektoratov

ABSTRACT

Serbian language at foreign universities

Serbian language has a very complicated position at foreign universities. The reasons for this state can be found already in the last century, when the disintegration of the federal state caused the division of Serbo-Croatian into Serbian and Croatian with the later addition of Bosnian and Montenegrin. Exactly this similarity of the four different standards of one language is the main obstacle in establishing separate studies of Serbian. For this reason, Serbian is mostly offered in combination with Croatian; a fact, which presents a further issue: in these cases, Croatian is mostly the dominant language, while Serbian stays in the background, as Serbia does not have a competent authority responsible for Serbian language courses abroad. These issues are in the main focus of this thesis. The thesis will introduce the most important historical events that influenced the status of Serbian across the world, continuing with the more general topic of Serbian as a foreign language. The most prominent issue of the thesis is the state of Serbian language courses at foreign universities and the issue of their establishment, which leads us to the problem of the disappearance of courses and the reasons for this critical situation. Finally we are interested in positive affirmation and promotion of the Serbian language at foreign universities, thus stirring up renewed interest there in studying Serbian.

Key words: Serbian as a foreign language, Serbo-Croatian, language course, disappearance of language courses

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. SRPSKOHRVATSKI KAO STRANI JEZIK	8
3. SRPSKI KAO STRANI JEZIK.....	10
4. PROBLEM GAŠENJA SRPSKIH LEKTORATA	12
5. ISTRAŽIVANJE	15
5.1. Status srpskog jezika na stranim sveučilištima danas	15
5.1.1. Strana sveučilišta u Sloveniji	15
5.1.2. Strana sveučilišta u Austriji.....	16
5.1.3. Strana sveučilišta u Italiji	16
5.1.4. Strana sveučilišta u Makedoniji	17
5.1.5. Strana sveučilišta u Poljskoj.....	18
5.1.6. Strana sveučilišta u Njemačkoj	18
5.1.7. Strana sveučilišta u Rusiji	20
5.1.8. Strana sveučilišta u Engleskoj.....	20
5.1.9. Strana sveučilišta u Grčkoj.....	20
5.1.10. Strana sveučilišta u Japanu.....	22
5.1.11. Strana sveučilišta u SAD-u	22
5.2. Problem imenovanja jezika	23
6. ZAKLJUČAK	26
IZVORI	29
POVZETEK	33

SADRŽAJ TABLICA

Tablica 1.: Nazivi za lektorate/studije u sklopu kojih se poučava srpski jezik.....	24
---	----

1. UVOD

U diplomskom radu se bavim problemom statusa srpskog jezika na stranim sveučilištima. Znajući da je status lektorata srpskog jezika vrlo složen, predstaviti ću različita mišljenja autora i time pokazati glavne probleme i uzroke koji su doveli lektorate srpskog jezika u situaciju kakva jest.

U prvom poglavlju biti će riječi o srpskom jeziku za vrijeme SFRJ, kad je srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski predstavljao glavni kod sporazumijevanja na cijelom području Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i kada su lektorati srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog bili rašireni i priznati na sveučilištima u cijelom svijetu. Istaknut će se problemi koji dolaze s raspadom savezne države i srpskohrvatskog na hrvatski i srpski, a kasnije još na bosanski pa i crnogorski.

U sljedećem poglavlju usredotočit ću se na srpski kao strani jezik danas te na problem gašenja srpskih lektorata, što je aktualna tema već niz godina. Prikazat ću status lektorata 2000., 2010, 2013. te 2014. zato da bih upozorila na iznimno slabo stanje lektorata i na njihovo sve veće opadanje iz godine u godinu. Tu ću detaljnije sažeti članke koji govore o problemu gašenja i zanemarivanja statusa lektorata i pokušati izdvojiti glavne probleme.

Upravo to nas vodi do središnje teme ovog rada, to je status lektorata srpskog jezika na stranim sveučilištima. Cilj rada je prikupiti sve dostupne informacije o broju i rasprostranjenosti lektorata na stranim sveučilištima u svijetu. Zanima nas kako strana sveučilišta imenuju svoje lektorate, koliko je prisutno zanimanje za taj jezik među studentima i koji je materinji jezik lektora koji ih poučava. Naravno, sve to nas vodi do problema kao što je srodnost srpskog jezika s hrvatskim, bosanskim i crnogorskim, što znači da je problematično samo nazivanje lektorata. Najčešće su u nazivu tri ili sva četiri standarda, ali treba napomenuti da lektori nisu kompetentni za sve standarde. Prije svega, svjesni smo da će nam velik problem predstavljati samo prikupljanje svih tih potrebnih informacija, jer u Srbiji nažalost nije jasno utvrđeno tko je nadležan za brigu o srpskom jeziku na stranim sveučilištima, što znači da ni jedna državna institucija nema cjelovite podatke o broju i distribuciji lektorata srpskog jezika, a postojeći podaci nisu ažurirani i samim time nisu aktualni.

U zaključku ću reći nešto više o promociji i afirmaciji srpskoga jezika u svijetu. Na temelju radova Požgaj Hadži (2015) i Krajišnik (2015) istaknuti ćemo moguća rješenja koja bi

poboljšala trenutno stanje lektorata, a ako ne to, bar spriječila daljnje ukidanje lektorata srpskog jezika. Kao primjer uspješnih lektorata predstaviti ćemo kako to djeluje u Hrvatskoj, a posebno u Sloveniji, koja je također država s malim brojem stanovnika, ali unatoč toj činjenici svoj jezik zastupa vrlo uspješno i potiče sve veće zanimanje za učenje slovenskog jezika na sveučilišnoj razini.

2. SRPSKOHRAVATSKI KAO STRANI JEZIK

Prema riječima Vesne Krajišnik (2015), razvoj srpskog, odnosno prije toga srpskohrvatskog kao stranog jezika započeo je još sredinom pedesetih godina 20. stoljeća kad Socijalistička Republika Srbija, tada kao dio savezne države, sklapa prve sporazume o upućivanju predavača na strana sveučilišta i o prihvatanju stranih predavača za strane jezike na sveučilišta u Srbiji.

Lektorate su opremili potrebnim nastavnim materijalima, a na mjesto lektora su slali eminentne profesore srpskohrvatskog jezika i književnosti koje je, na javnom natječaju, odabrala komisija koju čine predstavnici Univerziteta i Ministarstva prosvete. Posebna važnost se pridodaje Republičkom zavodu za međunarodnu naučnu, prosvetnu, kulturnu i tehničku saradnju koji počinje s radom 1976. u Beogradu i koordinira rad svih lektorata srpskohrvatskog jezika u inozemstvu, te stranih lektorata u zemlji.

Razlozi otvaranja lektorata srpskohrvatskog jezika bili su različiti. Prije svega, bile su to potrebe i zahtjevi inozemnih sveučilišta, ali i planski razvoj jezične politike SRS-a. Pored kulturoloških i znanstveno motiviranih razloga, naravno, bili su važni i politički čimbenici značajni za drugu polovicu 20. stoljeća. Zbog političkih razloga, i blokovske podjele svijeta na Istok i Zapad poslije Drugog svjetskog rata, ruski jezik postaje dominantna studijska grupa, kako u slavenskim državama tako i u neslavenskim, u kojima je u načelu prevladavao ruski, a ostali slavenski jezici bili su zastupljeni samo djelomično (Požgaj Hadži i dr. 2007). U to vrijeme zapadnoeuropske države i SAD ulažu ogromna financijska sredstva za razvoj studija slavenskih jezika i to zbog, prema riječima Davora Nikolića, znanstvenog asistenta na Katedri za hrvatsku usmenu književnost, političkih razloga: »da se i u vrijeme najvećih podjela između Istoka i Zapada pronađe način da Zapad ima dojam da kontrolira Istok« (Požgaj Hadži, 2015: 5). Nakon Drugog svjetskog rata, u tadašnjoj Jugoslaviji, organizirali su se seminari za inozemne slaviste, koji su postali uobičajen način učenja pojedinih jezika, književnosti i kulture za koje su inozemni slavisti dobivali i stipendije.

Srpskohrvatski je bio prestižan jezik u Jugoslaviji, a i bio je glavno sredstvo komunikacije, zato se broj lektorata znatno povećavao, tako da je krajem 1990-ih oko deset tisuća studenata širom svijeta studiralo srpskohrvatski jezik, kao glavni ili kao izborni predmet.

Prema riječima Krajišnik (2015) srpskohrvatski se poučavao širom svijeta: u Austriji, Australiji, Albaniji, Belgiji, Bjelorusiji, Bugarskoj, Velikoj Britaniji, Grčkoj, Danskoj, Indiji, Italiji, Japanu, Kanadi, Južnoj Koreji, Kini, Litvi, Mađarskoj, Njemačkoj, Norveškoj, Poljskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Rusiji, Sjedinjenim Američkim Državama, Slovačkoj, Ukrajini, Francuskoj, Češkoj, Švicarskoj, Švedskoj i Španjolskoj. Samo u Francuskoj je na 11 sveučilišta radilo 18 lektora. Na stranim sveučilištima radilo je 65 profesora i/ili lektora srpskohrvatskog jezika. Ovdje je potrebno upozoriti da to ne znači da se broj lektorata srpskohrvatskog jezika smanjio na broj srpskog jezika danas. Prema riječima Marka Samardžije (2008) od nekoga vremena lektori su »po ključu« u inozemstvo upućivani preko Savezne komisije za kulturne veze s inozemstvom u Beogradu.

Krajem 1990-ih, nakon raspada SFRJ Zavod se počinje gasiti, a njegovu službu preuzima Odeljenje za međunarodnu saradnju u okviru Ministarstva prosvete Republike Srbije.

Stanje se počinje znatno mijenjati nakon ratnih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, te razdvajanja srpskohrvatskog jezika na srpski i hrvatski, malo kasnije bosanski i na kraju crnogorski. »Društveno-politička previranja 1990-ih godina odrazila su se i na reorganizaciju jugoslavenskih lektorata i afirmaciju nacionalnih lektorata hrvatskoga i srpskoga jezika (uz slovenski i makedonski jezik)«. (Požgaj Hadži, 2015: 6) Tako je započela borba za održavanje lektorata, a i njihovo imenovanje. Neka sveučilišta zadržavaju lektorate srpskohrvatskog, neki su došli do kompromisnog rješenja i uspostavili su novi naziv, bosanski-hrvatski-srpski (BHS) jezik, a danas postoji već i naziv bosanski-crnogorski-hrvatski-srpski (BCHS). Unatoč nazivu, većina sveučilišta se fokusira samo na hrvatski jezik, rijetko na srpski, a bosanski i crnogorski su vrlo zapostavljeni.

3. SRPSKI KAO STRANI JEZIK

Za uspjeh uspostavljanja lektorata jezika u inozemnim zemljama potrebno je uspostavljanje posebnih organizacija koje bi brinule o tome, a da bi uspjeh bio dugotrajan potrebno je i sudjelovanje između organizacija inozemne i matične države.

Krajišnik (2015) ističe da nastava srpskog jezika na stranim sveučilištima mora biti dio državne strategije u cilju promocije nacionalnih vrijednosti, gdje je jezik jedna od najvažnijih. U to moraju biti uključene sve državne institucije koje se bave jezičnom problematikom i državnim planiranjem.

Lektorati srpskog jezika u nadležnosti su Ministarstva prosvete Republike Srbije. S obzirom na to da je za to potrebno konstantno sudjelovanje, trebalo bi postojati posebno odjeljenje u okviru Ministarstva prosvete koje bi se bavilo svim oblicima angažmana vezanim za srpski kao strani jezik, kako na domaćim, tako na stranim sveučilištima, što, kao što autorica konstatira, u Srbiji nažalost nije tako.

Pored već spomenutog, Velimirac (2016) ističe da je jako važan i sam lektor koji poučava grupu te njegova spremnost da svoj rad prilagodi zahtjevima koji se pred njega postavljaju. Pored zadataka koje daje studentima, lektor mora znati motivirati studente za jezik koji uči i poticati ih na samostalan rad. Dobro je da lektor probudi u učeniku veću želju za znanjem i približi mu sadržaje. U struci se već dugo razlikuje poučavanje jezika kao drugog i kao stranog. Zrinka Jelaska (2005) ta dva termina definira s obzirom na »stranca« koji uči, u njenom primjeru hrvatski jezik, ali možemo reći da isto vrijedi za sve jezike, pa tako i za srpski. Jelaska (2005) razlikuje drugi i strani jezik, te navodi da je pojam hrvatski jezik kao drugi, onaj hrvatskih stanovnika kojima je materinji jezik neki drugi te jezik hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka kojima je hrvatski bio jedini ili jedan od dva materinja jezika, ali im je s vremenom postao stran. Jezik kao strani posebno se odnosi na jezik koji govore stranci, dakle, u okolini gdje se taj jezik uopće ne govori. Upravo te činjenice lektor mora uzeti u obzir prije sastavljanja programa.

Požgaj Hadži i dr. (2007) ističe kako su za poučavanje jezika kao materinjeg ili jezika kao stranog potrebni različiti pristupi, iako se radi o istom jeziku. Zapravo riječ je o tome da se ti pristupi moraju međusobno preplitati i dopunjavati. Govori se posebno o *pogledu izvana* kao o pristupu jeziku od strane neizvornog govornika koji se tek upoznaje s nepoznatim jezikom.

A taj pogled izvana i izvornom govorniku omogućava sagledavanje vlastitog jezika drugim očima.

Kako kaže Krajišnik (2015), za učenje stranog jezika, bilo to u zemlji gdje je on materinji ili u inozemstvu, nije dovoljno samo svladati leksik i gramatička pravila, nego je potrebno i saznavanje o zemlji čiji se jezik uči, treba poznati njenu kulturu, politiku, povijest te geografske i socijalne karakteristike. Razumljivo je da svaka zemlja ima interes da se njen jezik uči u što većem broju zemalja, tako da mnoge države u sklopu svoje kulturne i jezične strategije podržavaju učenje svog jezika kao nacionalne vrijednosti u okviru samostalnih instituta, lektorata ili integralnih dijelova studija slavistike na stranim sveučilištima.

Naravno, da bi lektor uspješno obavljao svoj posao potrebni su mu i primjereni didaktički materijali. To predstavlja problem, jer su udžbenici za učenje srpskog jezika nedovoljni ili neprimjereni za početnike. Ipak situacija se malo poboljšala s udžbenicima *Naučimo srpski 1* i *2* (u izdanju Centra za srpski jezik kao strani pri Odsjeku za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu) koji su namijenjeni studentima koji srpski uče kao strani ili drugi jezik. Postoji i rječnik s jednakim nazivom gdje ćete pronaći sve glagole iz udžbenika, radnih bilježnica i CD-a.

4. PROBLEM GAŠENJA SRPSKIH LEKTORATA

O samom statusu lektorata srpskog jezika na stranim sveučilištima mnogo nam govore prvi rezultati u Googleu pod natuknicom lektorati srpskog jezika: *Gase se lektorati: umesto srpskog uče hrvatski; Srpski lektorati polako nestaju; Zbog nemara države gase se lektorati srpskog jezika; Srpski jezik nestaje sa univerziteta širom sveta, gubimo katedru po semestru; Ugroženi lektorati za srpski jezik na univerzitetima u inostranstvu.*

Još 2000. godine se počinje govoriti o problemu gašenja srpskih lektorata. Radmila Stanković (2000) govori kako su katedre za nekadašnji srpskohrvatski na mnogim stranim sveučilištima prerasle u katedre za hrvatski jezik. Srpski sve više nestaje iz Njemačke, Engleske, Italije, Francuske... Autorica članka se pita kakvo je stanje srpskog jezika u svijetu nakon svih podjela srpskohrvatskog koje su počele još 1991. godine. Prije raspada SFRJ, srpskohrvatski jezik se poučavao u mnogim sredinama i na raznim slavističkim katedrama. Stanković (2000) se odnosi na riječi Blanke Blanuh Bjelanović koja ističe kako je situacija znatno gora nego što je bila. Istina je, da je Srbija 2000. godine u svijetu imala 47 lektora i gostujućih profesora, što nije mnogo manje od onog prije raspada SFRJ, ali je raspored drugačiji. Izgubili su neka mjesta u Njemačkoj, jer su ih preuzeli Hrvati, tako da su srpski lektori još samo u Bohumu i Berlinu, također je smanjen broj lektora i u Londonu. Većina srpskih lektora slaže se s tim da je Hrvatska imala ofenzivniju politiku kad je krenula u ekspanziju sa svojim jezikom i da su njihovi lektori mnogo bolje opremljeni, a i bolje plaćeni. Istina je da su tada Hrvati imali isti broj hrvatskih lektora kao što su ih imali prije, ali to ima sasvim drugačije značenje, jer je nova vlast u Hrvatskoj uspjela dojučerašnje katedre za srpskohrvatski pretvoriti u one gdje se isključivo poučava hrvatski.

Stanje se iz godine u godinu samo pogoršava. Vesna Krajišnik (2015) navodi kako je naišla na nepremostive poteškoće, zato što nijedna državna institucija (Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Univerzitet u Beogradu itd.) nema cjelovite podatke ni o broju ni o distribuciji lektorata srpskog jezika, a postojeći podaci koji su dostupni nisu ažurirani, pa samim time nisu aktualni. Na temelju dostupnih podataka uspjeli su napraviti pregled stanja lektorata srpskog jezika u nadležnosti Srbije 2000. i 2013. godine. 2000. ih je bilo u 14 država (Njemačka, Velika Britanija, Bugarska, Italija, Kina, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Rusija, Češka, Slovačka, Španjolska, Francuska, Južna Koreja), a 2013. u samo 9 (Bugarska, Kina, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Južna Koreja, Bjelorusija, Ukrajina).

U Telegrafu (2013) saznajemo da je u mnogim zemljama broj lektorata smanjen, a srpski jezik danas se kao samostalni studij poučava u samo 12 gradova u Europi. Situacija s lektoratima srpskog jezika u svijetu je vrlo zabrinjavajuća, jer se iz godine u godinu gase sami lektorati ili se u slučaju nedostatka profesora postavljaju lektori hrvatskoga ili bosanskog jezika. U vrijeme SFRJ srpskohrvatski se poučavao na četiri kontinenta, u više od 30 država svijeta. U članku se spominje Sonja Hornjak, bivša lektorica u Granadi, koja je podsjetila da je za vrijeme bivše Jugoslavije postojalo na stotine lektorata po cijelom svijetu i tisuće zainteresiranih studenata koji su željeli učiti srpskohrvatski. U Europi je prednjačila Njemačka s dvadesetak lektorata, a slično je bilo u Francuskoj i Italiji. Hornjak kaže kako se srpski poučava još samo na nekoliko mjesta u spomenutim zemljama, a stanje se i dalje pogoršava. U nekim državama lektorati su u potpunosti ugašeni. Tako je, npr. u Španjolskoj u listopadu 2013. ukinut lektorat u Granadi zbog nedovoljnog interesa studenata, naime u prethodnoj godini upisan je samo jedan student, što je velika razlika u usporedbi s prijašnjim godinama kada ih je bilo na desetine. Za primjer možemo navesti i Trst gdje se srpski poučavao pet godina, a odlaskom prof. Marije Mitrović u mirovinu sveo se samo na jednu godinu. U Torinu su tijekom 2012/13. prvu godinu pohađala četiri studenta, drugu i četvrtu dva, a treću i petu nijedan.

Đorđević (2014) u svom članku govori o statusu srpskih lektorata u 2014. Da situacija nije idealna govori nam i podatak da je 2000. godine bilo 47 lektorata srpskog jezika u svijetu, a 2014. samo 25. Da bi shvatili koliko je situacija slaba, možemo Srbiju usporediti s drugim državama bivše Jugoslavije. Hrvatska u svijetu ima 61 lektorat, Slovenija 53, a Makedonija 28.

Razlog je najprije to što nije jasno utvrđeno koji je organ u Srbiji nadležan za poučavanje srpskog jezika. Kako kaže Đorđević (2014), ovo pitanje je u nadležnosti Ministarstva prosvete, ali glavni problem je da u tom ministarstvu ne postoji tijelo koje bi se bavilo lektoratima i kreiranjem strategije srpskog kao stranog jezika. Drugi problem je nedostatak financijske podrške u smislu distribucije udžbenika, stipendija, gostovanja koje u pravilu financira zemlja u čijem je interesu lektorat, tako da lektori srpskog jezika imaju mnogo teži zadatak nego njihove kolege, a pri tom su tako malo plaćeni da nemaju sredstva za normalan život, zato su prinuđeni odustati od svog posla. Lektori obavljaju svoj posao čak i bez lektorskog dodatka koji je iznosio sto pedeset eura mjesečno. Osim toga, za razliku od svojih kolega, nemaju ni za zdravstveno ni socijalno osiguranje. Da bi nam predstavio problem situacije autor članka nam je to pokazao na primjeru: »To u praksi izgleda ovako: srpski

lektori u Poljskoj dobijaju oko 380 evra mesečno od Poljske, a od Srbije čak ni pomenuti lektorski dodatak. Istovremeno, poljski lektori u Srbiji, za dvostruko manji broj časova, od naše države dobijaju platu koja iznosi od 70.000 do 100.000 dinara, te više od 600 evra od svoje zemlje. Trenutno imamo paradoksalnu situaciju da naše Ministarstvo prosvete izdašno finansira širenje stranih kultura u Srbiji, što je razumljivo, ali je nelogično da istovremeno ništa ne čini kako bi se srpska kultura i jezik promovisali u svetu.« (Đorđević 2014).

Za trenutnu situaciju srpskih lektorata nisam uspjela dobiti podatke jer ne postoji ažurirani pregled, popis lektorata i katedri gdje se poučava srpski jezik u svijetu. Sigurno je da stanje nije ništa bolje. Ipak, potrebno je spomenuti da je u SAD-u zainteresiranost za srpski jezik iznimno velika. Poučava se u okviru BHS jezika na slavističkim studijima s velikim brojem studenata na brojnim sveučilištima. Problem je što to nisu samostalne katedre za srpski jezik, već predmeti i tečajevi u okviru studijskih programa slavistike.

5. ISTRAŽIVANJE

Poznato je da lektorati srpskog jezika na stranim sveučilištima nemaju najbolji položaj. Zato sam odlučila istražiti u kojim stranim zemljama se srpski danas poučava, kako se naziva jezik, u sklopu kojeg odsjeka se poučava i koliko ga studenata godišnje upisuje. Poslužila sam se komparativnom analizom pomoću koje sam usporedila situaciju s pojedinim zemljama i tako došla do glavnih čimbenika koji su uzrok tako slabog položaja lektorata. Kao izvor pojedinih opisa situacije lektorata srpskog jezika kao stranog služili su mi zbornici *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* te članak Vesne Požgaj Hadži *Hrvatski jezik kao strani unutar slavističkoga, europskog i svjetskog konteksta*.

5.1. Status srpskog jezika na stranim sveučilištima danas

U sljedećim potpoglavljima predstaviti ću status srpskog kao stranog jezika na pojedinim sveučilištima u Sloveniji, Austriji, Italiji, Makedoniji, Poljskoj, Njemačkoj, Rusiji, Engleskoj, Grčkoj, Japanu i SAD-u.

5.1.1. Strana sveučilišta u Sloveniji

Od osnivanja Sveučilišta u Ljubljani 1919. mogao se studirati srpskohrvatski, odnosno srpska i hrvatska književnost. Mogao se studirati i na Pedagoškim akademijama u Ljubljani i Mariboru, ali s promjenom statusa ovih institucija to se promijenilo. Stvaranje samostalne države Slovenije zahtijevalo je promjenu nastavnih planova i programa, kako u osnovnim i srednjim školama tako i na sveučilištima, te je srpskohrvatski ukinut. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani postojala je Katedra za hrvatski i srpski jezik. U prvim godinama studirao se sa slovenskim. Od 1951. moguće su i druge kombinacije, najčešće sa studijem rusistike.

Danas na Filozofskom fakultetu u Ljubljani na Odsjeku za slavistiku postoje Katedra za hrvatski i srpski jezik, Katedra za hrvatsku i srpsku književnost te Katedra za makedonski jezik i književnost.

Naglasak je na hrvatskom, ali studenti imaju mogućnost usavršavanja znanja srpskog jezika na različitim sveučilištima, posebno na ljetnim tečajevima koji se organiziraju na sveučilištima u Srbiji.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani je u više navrata službeno tražio lektora srpskog jezika, međutim u Srbiji nije bilo odaziva. Tako se i sada u Ljubljani, zbog nezainteresiranosti onih koji vode lektorate za srpski jezik na stranim sveučilištima, poučava samo hrvatski (Đukanović, 2007).

5.1.2. Strana sveučilišta u Austriji

Požgaj Hadži (2015) opisuje stanje lektorata na Institutu za slavistiku Sveučilišta u Grazu, gdje lektorat srpskoga jezika postoji u sklopu preddiplomskog i diplomskog studija. Uz srpskog i hrvatskog lektora postoje još dva domaća lektora te profesor jezika i književnosti. Naziv studijske grupe je BHS, ali u ovom primjeru svi ispiti moraju reflektirati sva tri standarda. Na Institutu za translatologiju studenti se moraju odlučiti za samo jednu od varijanti.

5.1.3. Strana sveučilišta u Italiji

Danas se, kao i prije jednog i pol stoljeća, srpski u Italiji spominje uvijek s hrvatskim, ili kao srpskohrvatski ili kao srpski i hrvatski (*serbocroato*, *serbo-croato*, *serbo e croato*).

Iako još uvijek nije došlo do službenog odvajanja srpskih i hrvatskih katedra, trude se imati dva odvojena lektorata u okviru jedne katedre. Posljednjih godina sve više se trude uvesti bolji red, pošto se u međuvremenu pojavio i novi/stari jezik, bošnjački ili bosanski, a na vrata kuca i crnogorski.

Katedre za srpski i hrvatski jezik i književnost postoje u Bariju, Pescari, Firenci, Genovi, Napulju, Padovi, Rimu, Torinu, Trstu, Udinama, Veneciji. Po brojnosti su na trećem mjestu, odmah nakon ruskih i poljskih. Zanimljivo je da ih nema na dva sveučilišta u Milanu, na području najveće srpske dijaspeore danas, na kojima su inače zastupljene isključivo rusistika i polonistika.

Prije raspada SFRJ, srpskohrvatski lektorati su bili raspoređeni po tzv. ključu nekadašnjih članica jugoslavenske federacije, tj. naizmjenično. Situacija se drastično promijenila na štetu srpskog jezika u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća. Rat, sankcije, veliki priljev izbjeglica u Italiju, međunarodna politika koja je, kažnjavajući režim Slobodana Miloševića, kažnjavala i srpski narod općenito, pa i lektorate. Krajem devedesetih u Italiji je postojao samo jedan lektorat srpskog jezika, i to u Bariju, dok se hrvatski poučavao na osam

slavističkih katedra. Srpski lektorat ijekavske varijante u Rimu pokrivaio je i pokriva lektor iz Bosne i Hercegovine, stalno nastanjen u Rimu.

Osim Barija, gdje pročelnik katedre dolazi iz Srbije i lektorat njeguje ekavsku varijantu srpskog jezika, tu je i Torino gdje jezik i književnost predaje asistent porijeklom iz Srbije. U Pescari postoji samo hrvatski lektorat i predmet koji se zove Lingvističko posredovanje: BHS koji drži profesor iz hrvatskog govornog područja. Asistent čiji je materinji jezik srpski pokriva samo predmet *prevođenje s talijanskog na srpskohrvatski* i dopunsku nastavu ćirilice koju hrvatski lektor ne drži.

U Veneciji na srpskohrvatskoj katedri postoji samo srpski i predaje se ekavska varijanta.

Na svim ostalim katedrama srpskohrvatski predaju hrvatski lektori, na razmjeni ili u stalnom radnom odnosu u Italiji, što znači da se poučava isključivo hrvatski.

Situacija u budućnosti nije najidealnija, jer je srpski u potpunoj defenzivi pred hrvatskim i ukoliko se ne uloži napor da se situacija poboljša, postoji opasnost da će biti doveden u nezavidnu poziciju i prema ostalim novonastalim jezicima na teritoriju bivše Jugoslavije (Stipčević, 2007).

5.1.4. Strana sveučilišta u Makedoniji

U Skopju je 1920. godine osnovan Filološki fakultet s nastavom na srpskom jeziku. Prvi profesori bili su najeminentniji stručnjaci disciplina: Jovan Cvijić, Vladimir Ćorović, Petar Kolendić, Stjepan Mihajlović Kuljbakin, Vladimir Mošin. Utemeljenje književnog srpskog jezika kao i jezika obrazovanja i javne komunikacije u Makedoniji naglo je prekinuto 1941. bugarskom okupacijom ovog dijela Kraljevine Jugoslavije. U Skopju su tad uz Fakultet osnovane i dvije temeljne kulturne ustanove: Biblioteka i Muzej Južne Srbije. Fond biblioteke su popunili Srpski seminar, Matica srpska, Srpska književna zadruga i veleposjednik Joca Vujić iz Sente.

Danas se na Filozofskom fakultetu Blaže Koneski srpski jezik može slušati na različitim studijskim grupama kao materinji jezik pripadnika srpske nacionalne manjine u Republici Makedoniji, kao drugi glavni predmet na dvopredmetnim studijskim grupama, kao strani jezik na svim studijskim grupama, te kao jedan od južnoslavenskih jezika, odnosno uz slovenski, hrvatski ili bugarski.

No Požgaj Hadži (2015) ističe da situacija u Makedoniji nije najbolja, jer se u sklopu lektorata za hrvatski jezik informacije o srpskom nude samo povremeno i kontrastivno. Pored toga saznajemo da u ponudi nema predmeta Srpski jezik (Bošnjaković i Stanković, 2007).

5.1.5. Strana sveučilišta u Poljskoj

U Poljskoj je više sveučilišta gdje se poučava srpski. U literaturi je detaljnije opisan srpski jezik na Sveučilištu Nikola Kopernik u Torunu koji se najprije poučavao u sklopu slavenske, a zatim balkanske filologije. U programu balkanske filologije srpski postoji kao glavni jezik, kao drugi i kao treći jezik. U prva dva slučaja postoji u okviru ostalih filoloških predmeta, kao što su povijest književnosti, deskriptivna gramatika, povijest jezika. Kao drugi ili treći jezik funkcionira u kombinaciji s bugarskim ili albanskim jezikom.

Srpska filologija na Sveučilištu Nikola Kopernik u Torunu bila je osnovana prije 15 godina u nekoliko etapa. To je bila tada najmlađa srbistika, ali nije trajala dugo. Počeli su polovicom 90. s trogodišnjim licencijatom srpskohrvatskog jezika, uz češke i albanske studije. Ti studiji bili su na početku samo kao dodatni smjer. Nakon godinu dana promijenili su naziv u *Filologija hrvatskog jezika*, jer tad nisu mogli naći srpskog lektora. 1998. godine otvorio se studij Slavenske filologije. Najprije su počeli s češkom filologijom, sljedeće su godine uveli bugarski, a tek 2002. srpsku filologiju. U međuvremenu u Poljskoj su uvedeni novi standardi koji su dosta nerealistični. Uvjet je bio da postoji dovoljan broj kadrova za svaki slavenski jezik posebno. To je dovelo do gašenja slavistika u Poljskoj. U Torunu su se na kraju odlučili za studije balkanske filologije. Sad se na njihovom sveučilištu studira srpska filologija koju studenti biraju u kombinaciji s bugarskom ili albanskom, rijetko s hrvatskom. Svake godine prihvate oko 60 studenata, od toga ih polovica studira srpski. Detaljnije znanje studenti dobivaju tek na drugom stupnju gdje mogu birati tri specijalizacije: lingvističko-translatološku, književno-kulturološku i međunarodne odnose koje odabire najveći broj studenata. Za sada se gramatika hrvatskog i srpskog predaje zajedno, gdje se posebno naglašavaju one točke gdje postoje razlike (Karasiński i Sawicka 2011).

5.1.6. Strana sveučilišta u Njemačkoj

Još u 19. stoljeću počinje se razvijati slavistika kao filološka disciplina na njemačkom govornom području. Nakon drugog svjetskog rata, dvije novonastale njemačke države razvile su različite koncepte slavističkih studija gdje su, s jedne strane u Demokratskoj Republici Njemačkoj znanstvene i kulturne veze sa Sovjetskim Savezom bile odlučujuće, a s druge

strane je, posebno 50-ih godina, od utjecaja na slavistiku u tadašnjoj Saveznoj Republici Njemačkoj, bio »hladni rat«. Sredinom 1970-ih kada u Sovjetskom savezu vlast preuzima Mihail Gorbačov i političkim promjenama u Saveznoj Republici Njemačkoj došlo je do porasta zanimanja za ruski kao strani jezik. Novosti je donio i pad Berlinskog zida 1989. i godinu dana kasnije ujedinjenje Njemačke. Rusistika i polonistika su tad snažno utvrdile svoju poziciju, pri čemu su se drugi slavenski jezici i književnosti morali na nov način pozicionirati, posebno oni manji u koje se ubrajao i srpskohrvatski.

Studiji slavistike na grupi za studije južne slavistike, kulture i književnosti označavaju ravnomjeran porast upisanih Nijemaca kojima je glavna motivacija boravak u Bosni i Hercegovini putem volonterskog rada u međunarodnim ili nevladinim organizacijama. Na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu velik broj čine i Poljaci i mladi doseljenici iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Najveći dio novoupisanih studenata čine pripadnici druge ili treće generacije bivših jugoslavenskih građana koji su na privremenom radu ili su izbjeglice koje su se doselile u Njemačku tijekom jugoslavenskih ratova. Ipak, situacija se mijenja. U radu se spominje da se prije pet godina u Berlinu upisalo preko 20 studenata gdje je odnos među onima koji su porijeklom iz Bosne, Hrvatske ili Srbije te pravih Nijemaca izjednačen. Mnogi žele postati prevodioci, što je u Njemačkoj zapravo nemoguće jer je ukinut studij prevođenja južnoslavenskih jezika. Južna slavistika se u Njemačkoj poučava u okviru političkih nauka, antropoloških i etnoloških studija te manjim dijelom u okviru zanimanja za slavensku komponentu Europe i europske kulture.

Nakon bolonjske reforme nailaze na mnoge probleme, među kojima je, na primjer, nedovoljan broj sati. Također, nije moguće individualno prilagođavati nastavu danoj studentskoj grupi niti su predviđeni tečajevi za početnike. Godine 2010/2011 uveden je tzv. Propädeutikum koji traje dva semestra i apsolvira se prije posjećivanja dva programom predviđena jezika. Problem je i s lektorima gdje je očito dovoljan uvjet za zapošljavanje to da mu je jezik koji će predavati materinji, premda se natječaji raspisuju za apsolvente filoloških nauka.

Za uspješno djelovanje lektorata autorica ističe da je od velikog značaja i djelovanje državnih i kulturnih institucija, prije svega u Srbiji. Ne bi se smjele ukinuti stipendije stranim studentima za apsolviranje na nekim od sveučilišta u Srbiji. Također, važno je i izdavanje odgovarajućih udžbenika za srpski kao strani jezik i materijala za jezične vježbe, a potrebno je i razvijanje kulturne i znanstvene suradnje (Cidilko 2011).

5.1.7. Strana sveučilišta u Rusiji

Katedra za slavensku filologiju u Saint Petersburgu osnovana je sredinom 19. stoljeća. 1944. godine u Saint Petersburgu na Katedri za slavistiku održavaju se prva predavanja o povijesti srpske književnosti. Tako srpski jezik dobiva svoje mjesto u grupi slavenskih jezika koji se proučavaju u gradu na Nevi. Srpski jezik se i danas tamo uči, nažalost ne zahvaljujući nadležnim institucijama u Srbiji, već zahvaljujući tamošnjim lektorima Olgi Ivanovnoj Trofimkinjoj i Draganu Drakuliću Prijma. Oboje priznaju da je očuvanje srpskog ugroženo, a glavni je razlog upravo nebriga matične države (Kerkez 2016).

5.1.8. Strana sveučilišta u Engleskoj

Na Sveučilišnom koledžu u Londonu u Školi za slavenske i istočnoeuropske studije poučava se i predaje Srpski/Hrvatski jezik, kako na dodiplomskom, tako i na poslijediplomskom studiju. Sati za hrvatski i srpski se dijele. Hrvatskog lektora poslalo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, a srpski jezik predaje zaposlena osoba na Koledžu, Jelena Čalić čiji je materinji jezik srpski (Požgaj Hadži 2015).

5.1.9. Strana sveučilišta u Grčkoj

Prva nastava srpskohrvatskog jezika održana je u ustanovi Company Makedoninas Studies.

Danas se srpski jezik poučava na Filološkom Fakultetu u Ateni, u Florini na sveučilištu Zapadna Makedonija te u Solunu na Balkanološkom institutu (I.M.H.A).

Na Filološkom fakultetu u Ateni, u Centru za poučavanje stranih jezika, srpski kao strani poučava se od 1994. godine. Najviše kandidata je bilo 2008. godine, čak trideset. Na početku su nastavu srpskog jezika mogli pohađati samo studenti Filološkog fakulteta, a danas je dostupan svim studentima koji žele naučiti neki od balkanskih jezika. Nastava traje dvije godine po četiri sata tjedno. Studenti mogu vladati jezičnom kompetencijom do razine B1.

U Florini na sveučilištu Zapadna Makedonija na odjeljenju za balkanske studije srpski kao strani jezik poučava se osam semestara. Studenti mogu učiti jedan od ponuđenih jezika: srpski, bugarski, rumunjski, albanski ili ruski. Nakon četvrtog semestra mogu izabrati, ukoliko su zainteresirani, još jedan od ponuđenih jezika. Broj studenata se inače kreće od 13 do 25. Nastava se odvija dvaput tjedno po dva sata. Na četvrtoj godini studija imaju dodatna

još četiri sata tjedno iz srpske povijesti i kulture. Nakon četiri godine studenti svladaju jezičnu kompetenciju na razini B2. Nastavu izvode dva predavača iz Grčke koji su diplomirali na Sveučilištu u Beogradu.

Sveučilište Zapadna Makedonija ima dugogodišnje sudjelovanje s Filozofskim fakultetom u Novom Sadu koji ljeti za njihove studente organizira tečajeve srpskog jezika (Jelić-Kuburidu, 2011).

Balkanološki institut u Solunu (I.M.H.A) bavi se poučavanjem i studijima povijesti i kulture balkanskih zemalja koji se uglavnom odnose na noviji i suvremeni period. Institut je najstarija institucija ove vrste u jugoistočnoj Europi. 1965. godine se počinje predavati srpskohrvatski. Školu mogu pohađati studenti i učenici s visokom stručnom spremom, fakultetski obrazovani, zaposleni službenici u privatnom i državnom sektoru. Traje četiri akademske godine ili imaju intenzivne tečajeve od četiri semestra. Svaki razred ima dvadesetak studenata. U Solunu se mogu pohvaliti dobrom suradnjom s Centrom za srpski kao strani jezik na Filološkom fakultetu u Beogradu, jer su u svibnju 2004. potpisali ugovor koji predviđa organizaciju i realizaciju ispita iz srpskog kao stranog jezika za razne razine znanja, od A1 do C2 u Solunu. Pomažu im putem udžbenika, literature i metodoloških instrukcija. Ostvarena je i razmjena studenata, tako da dva grčka studenta odlaze na ljetni tečaj u Beograd, a dva studenta iz Beograda odlaze u Solun da uče grčki jezik (Georgini i dr. 2007).

Sve do 2004. godine nije bilo problema oko formiranja grupe. Svi jezici su imali zadovoljavajući broj studenata. Promjenom programa dolazi do problema pri organizaciji nastave srpskog jezika, jer studenti umjesto drugog stranog jezika mogu birati neki drugi ponuđeni predmet. Problem je što Srbija nije članica Europske unije tako da mnogi programi, istraživanja, master studiji ne koriste studentima ukoliko se odluče za srpski jezik.

U Solunu imaju dobru suradnju s Ministarstvom prosvete Republike Srbije koje im već godinama daje stipendije za sve studente koji žele doći učiti srpski jezik. Također i Filozofski fakultet u Beogradu nastoji svojim radom i gostoprimstvom doprinijeti što boljem i uspješnijem boravku studenata.

Međutim zbog ekonomske krize koja prijeti Grčkoj, nažalost postoji prijetnja da se srpski jezik, a i neki drugi jezici, izostave iz plana i programa. Istina je da srpski jezik ima najveći broj studenata, što znači da je prisutno zanimanje, ali unatoč tome je potrebno uložiti zajedničke napore, kako od strane grčkih predavača na grčkim sveučilištima, tako i od strane

nadležnih institucija Republike Srbije, za početak da se bar očuva postojeće stanje, a kasnije i da se unaprijedi (Jelić-Kuburidu 2011).

5.1.10. Strana sveučilišta u Japanu

U Japanu se srpski poučava od druge polovice 20. stoljeća. Postoji nekoliko sveučilišnih centara u kojima se poučava srpski jezik, jedan od njih je Sveučilište u Tokiju i Sveučilište u Okayami. Samo u Okayami je oko 160 polaznika. Odlikuje ih odlična suradnja s Filološkim fakultetom u Beogradu.

Na sveučilištu u Tokiju Tečaj pripada Fakultetu humanističkih nauka. Naziv tečaja je Tečaj srpskohrvatskog jezika. Osnovan je 1993. Početni stupanj posjećuje 20 polaznika, a srednji pet. Rade tri lektora. Jedan je povjesničar Shinichi Yamazaki koji je studirao na Sveučilištu u Beogradu, a drugo dvoje su iz bivše Jugoslavije. Predavanja su jedanput tjedno po 90 minuta. Na sveučilištu imaju status trećeg stranog jezika. Početni stupanj se najviše temelji na konverzaciji s lektorom kojem je srpski ili hrvatski materinji, dok se na srednjem uglavnom čitaju tekstovi na izvornom jeziku.

Na Sveučilištu u Okayami na Filozofskom fakultetu postoji Tečaj srpskog. Pokrenut je 2000. godine i postoji samo početni stupanj, ali ponosi se velikim brojem polaznika, čak 160. Profesor je Michitaka Suzuki s kojim sudjeluju volonteri studenti ili poslijediplomci iz Japanologije s Filozofskog fakulteta u Beogradu. Kao problem ističe se da su nakon 2002. godine samo tri studenta dobila stipendiju srpske vlade (Yamasaki 2011).

5.1.11. Strana sveučilišta u SAD-u

Učenje i studiranje srpskog jezika u SAD-u odlikuje duga tradicija. Za vrijeme bivše Jugoslavije zvao se srpskohrvatski. Od 1950. do 1960. bio je vrlo popularan zbog neovisne politike koju je uspješno provodio Josip Broz Tito. Krajem 1980-ih dolazi do ekonomskih i političkih problema u Jugoslaviji što vodi do raspada, ali status srpskog u SAD-u se ne mijenja, srpskohrvatski jezik se studirao na više od 52 različita sveučilišta, kolegija ili škole.

Situacija se znatno mijenja raspadom federativne državne zajednice. Nakon 1990. nastaju četiri nova standardna jezika. Novonastali standardni jezici, bosanski, hrvatski, srpski i crnogorski, studiraju se pod nazivom Bosnian/Croatian/Serbian ili B/C/S s tendencijom da bi se dodao i crnogorski. Zanimanje za studiranje novoimenovanog jezika znatno je manje i ovi studijski programi za studiranje su na sljedećim sveučilištima: Arizona State University,

Cornell University, Ohio State University, Princeton University, University of Chicago, University of Kansas, University of Michigan, University of Washington, University of Wisconsin-Madison, University of Pittsburgh, UC Berkeley, Harvard, Columbia i Yale University. Broj studenata je sve više u opadanju. Izuzetak je University of Michigan koji iz godine u godinu ima sve više studenata. Za to su zaslužni dobri programi učenja jezika, jer pokrivaju cijelu regiju B/C/S i Crnu Goru, ali i želja izbjeglih porodica koje su se nakon 1990. naselile u Michiganu.

Najveći problem predstavljaju adekvatna nastavna sredstva te komunikacija sa srodnim sveučilištima. Rosić (2016) smatra da je velik problem što nove države Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Srbija tiskaju udžbenike samo na svom jeziku, a glavni krivac da se broj studenata smanjuje je vlada SAD-a koja smanjuje fondove za financiranje »malih jezika«.

5.2. Problem imenovanja jezika

Ranije je spomenuto da je nakon raspada Jugoslavije, krajem 20. stoljeća, srpskohrvatski jezik političkim putem preimenovan u srpski, hrvatski, bosanski pa i crnogorski. U novije vrijeme primjećujemo umjesto srpskog jezika naziv BHS jezik. Riječ je o srpskoj, hrvatskoj i bosanskoj varijanti lingvistički jednog jezika čije je ime još uvijek aktualan predmet rasprava. Lingvistički gledano, stvarno govorimo o jednom jeziku, jer dijele istu osnovnu jezičnu strukturu te pripadnici srpskog, hrvatskog, bosansko i crnogorskog naroda mogu međusobno komunicirati bez poteškoća bez prevoditelja. Tu se zapravo pojavljuje problem, jer je teško dati zajedničko ime po jednom narodu, jer se njim služi više naroda (Dešić 2011).

Takvo imenovanje se pojavljuje i na raznim stranim sveučilištima što ćemo vidjeti u Tablici 1.

Tablica 1: Aktualni nazivi za predmet u sklopu kojeg se srpski jezik poučava s drugim južnoslavenskim jezicima na nekim od sveučilišta

Naziv	Sveučilište
Srpskohrvatski	Tokio
Hrvatski i srpski	Ljubljana, Padova, London, Harvard
Bosanski/hrvatski/srpski	Graz
Bosanski/hrvatski/crnogorski/srpski	Berlin
Srpski/hrvatski/slovenski	Skopje

Tablica 1. prikazuje trend imenovanja lektorata na kojima se poučava i srpski jezik. Možemo zaključiti da većina sveučilišta smatra da su ti jezici toliko srodni da se mogu poučavati kao jedan jezik. No, kako kaže Dešić (2011), takav je naziv nastao iz čisto praktičnih razloga, jer je, naravno, ekonomičnije za jednu ustanovu da angažiraju jednog predavača ili lektora nego tri osobe. Tu je i još jedan razlog takvom nazivu: »Iz praktičnih razloga bolje je ponuditi „hrvatski i/ili srpski“ ili obratno jer bi se inače malen broj studenata podjelom jezične nastave još smanjio. Nedvojbeno se broj studenata nakon rata u Hrvatskoj i Bosni drastično smanjio, i to na svim sveučilištima« (Požgaj Hadži i dr., 2007: 63). Osim BHS naziva primjećujemo i nazive kao što su hrvatski i srpski, srpskohrvatski, što smo detaljnije vidjeli u prethodnom poglavlju. Ali upravo s tim nazivom srpski jezik trpi. Vidjeli smo da je zbog financijskih razloga, hrvatski u velikoj prednosti za razliku od srpskog jezika. Takav zajednički sustav različitih jezičnih standarda dovodi u neugodnu situaciju posebno lektore koji dolaze iz jedne od „bivših“ država i koji su se stručno usavršavali u jednom od jezičnih standarda, njegovoj kulturi i književnosti. Zbog tog je lektor postavljen u dilemu, jer se četiri različita standarda poučavaju kao jedan jezik, a on nije kompetentan za poučavanje svih četiriju standarda, tj. hrvatskoga, srpskoga, bosanskoga/bošnjačkog i crnogorskoga.

Uostalom tzv. južnoslavenska grupa jezika često je predstavljena samo jednim jezikom odnosno kulturom. O drugom jeziku saznaju se samo osnovne osobine i varijante. I upravo je tako i sa srpskim. Kao primjer nam može poslužiti Sveučilište u Ljubljani, gdje se predmet naziva Hrvatski i srpski jezik. Ali u praksi se poučava onaj standard koji ima dužu tradiciju i lektoru je bliži odnosno materinji. Filozofski fakultet u Ljubljani tražio je na temelju bilateralnog dogovora, lektora srpskog jezika, ali u Srbiji nije bilo odaziva. Upravo na taj

problem nailazimo u više već spomenutih država, što nažalost vodi do gašenja srpskih lektorata.

Iz svega toga možemo zaključiti da poseban problem predstavlja to da nije jasno utvrđeno koji organ u Srbiji je nadležan za brigu o lektoratima, tako da nijedna državna ustanova nema podatak ni o broju ni o distribuciji lektorata srpskog jezika, što je upravo predstavljalo problematiku i za ovaj rad.

Problematično je i biranje lektora. Lektori, koje bira Ministarstvo prosvete RS, obično se angažiraju na godinu dana, s mogućnošću produžetka na još jednu godinu. Problem je da ti lektori primaju plaću od svojih domaćih sveučilišta, što znači da su plaćeni znatno manje od svojih kolega, iako imaju veći fond sati. Zarade su im minimalne i nedovoljne za normalan život.

Prema riječima Vesne Krajišnik (2015), izbor lektora u ovakvim uvjetima svakako nije lak. Nekad je to bio odgovoran i ozbiljan posao. Na natječaj se prijavljivao velik broj mladih ljudi koji su ispunjavali uvjete, a danas se biraju lektori bez jasnih kriterija, bez adekvatnog metodičkog i glotodidaktičkog obrazovanja, po preporukama i bez uvida javnosti. Često se desi da je jedina preporuka za lektora to da mu je srpski materinji jezik, što naravno nikako nije dovoljno, jer je vrlo teško naći lektora koji, ne samo da bi vladao jezikom, nego i kulturom države jezika koji poučava.

Uz sve to, lektori su slabo opremljeni nastavnim materijalima. O tome je nekad brinulo Odjeljenje za međunarodnu suradnju pri Univerzitetu, a danas se lektori moraju sami snalaziti i nabaviti potrebna didaktička sredstva. Narodna biblioteka Srbije inače dobro sudjeluje s lektorima i redovno plasira knjige na strana sveučilišta, ali te su uglavnom sekundarna literatura koja ne koristi studentima koji tek počinju s učenjem jezika.

6. ZAKLJUČAK

U diplomskom radu bavila sam se statusom lektorata srpskog jezika na stranim sveučilištima. Već nam je poznato da se srpski jezik u inozemstvu nalazi u složenom položaju. U svom radu istražila sam što su uzroci takva položaja i što bi se moglo učiniti da se situacija popravi.

Vidjeli smo da se rijetko gdje poučava samo srpski. Iako mnoga sveučilišta imaju naziv srpski/hrvatski jezik ili BHS, najčešće se uči samo hrvatski. Taj problem u stvari seže do raspada Jugoslavije i srpskohrvatskog na standarde srpskog i hrvatskog. Na različitim sveučilištima u svijetu, gdje se ovi jezici poučavaju, na razne načine rješavaju problem imenovanja jezika, od srpskohrvatskog, hrvatsko-srpskog, srpskog i/ili hrvatskog, do srpskog, hrvatskog i bosanskog. U praksi se svodi na to da se uči onaj standard koji je lektoru materinji, prvi. A kako smo vidjeli, Srbija se uopće ne bavi pitanjima kao što je organiziranje lektorata, pa se češće poučava hrvatski.

Za sada je najidealnija situacija, prema podacima Vesne Krajišnik (2015), u Njemačkoj, Italiji i Poljskoj. Međutim, i na tim sveučilištima svi upozoravaju na mogućnost gašenja, najviše zbog financijskih problema i nezaposlenosti diplomanata, a posebno neorganiziranosti i nezanimanja nadležnih institucija u Srbiji, što vodi do gubitka lektora pa tako i samih lektorata.

Kako kaže Krajišnik (2015), interes države bi trebao biti uspostavljanje sve većeg broja lektorata na osnovi međunarodnih ugovora, jer se jedino na taj način može kontrolirati programska struktura i izbor kompetentnih predavača, čiji je cilj da se osigura kvalitetna nastava srpskog jezika, književnosti i kulture.

Osim toga, važna je i afirmacija te promoviranje jezika, što nije lako kod „malih jezika.“ Potrebno je mnogo više truda i originalnijih ideja za razliku od nekog drugog poznatijeg jezika. S obzirom na poznatije jezike s velikim brojem govornika, srpski jezik ima relativno mali broj govornika, o čemu nam govori samo podatak da je srpski tek na »76. mjestu po broju nativnih govornika« (Stojanić i Mutavdžić 2011: 267), a to znači da spada u grupu malih jezika, zato je potreban veći trud za promoviranje. Problem predstavlja i njegova srodnost s drugim južnoslavenskim jezicima (hrvatski, bosanski i crnogorski). Zbog svega toga je zanimanje za taj jezik znatno manje nego za ostale popularnije jezike kao što su engleski, njemački ili španjolski, a ako već to nije problem, nastupaju drugi problemi, kao što je samo imenovanje lektorata. Požgaj Hadži (2015) razmatrajući probleme hrvatskih lektorata,

navodi što bi trebalo učiniti za promociju i afirmaciju nekog lektorata, posebno lektorata jezika s manje govornika. Navodi da je na prvom mjestu promocija lektorata i redefinirana uloga lektora, tj. ponajprije treba ustanoviti kako napraviti lektorat »prepoznatljiv« na određenom sveučilištu i zemlji, kako motivirati studente za taj studij, kako zadržati postojeće lektorate, kako osposobiti lektore za njihovu novu, redefiniranu ulogu. Kao primjer dobre prakse navodi Sloveniju koja od 2006. godine promovira lektorate i studije slovenskog jezika, književnosti i kulture u svijetu. To čini s kulturno-promocijskim projektima pod nazivom *Svjetski dani* u organizaciji Centra za slovenski kao drugi i strani jezik i drugih institucija uključujući i slovenska veleposlanstva. Cilj tog projekta je povezivanje i promoviranje slovenistike i lektorata putem različitih publikacija, promocijskih materijala, filmova, knjiga te različita kulturna zbivanja koja se održavaju na svim slovenistikama u svijetu, kao što su npr. *Svjetski dani slovenske literature na filmu* 2008, *Svjetski dani suvremene slovenske literature* 2010, *Svjetski dani slovenskog dokumentarnog filma* 2012, *Svjetski dani slovenskog jezika* 2014.

O tome piše i Frbežar (2008: 270) : »U okviru djelatnosti centra organiziraju se različiti seminari za učitelje i lektore slovenskoga jezika kao stranog gdje se nudi stručna i obrazovna potpora i izdavaštvo, koje se brine o tisku udžbenika, priručnika itd. Važno je napomenuti da se u sklopu centra isto tako istražuju brojne teme vezane za slovenski kao drugi/strani jezik«.

Upravo je Slovenija odličan primjer kako lektorat može biti uspješan. Iako ima samo oko dva milijuna govornika, slovenski jezik je primjer dobre organizacije i promoviranja. Ne smijemo zaboraviti da slovenski jezik nema problema srodnosti s jezicima pa već nestaju problemi kod samog nazivanja jezika.

Istina da i hrvatski lektorati na stranim sveučilištima nemaju baš najzavidniji položaj, ali ipak postoje primjeri i načini koje bi i srpski mogao primijeniti. Na primjer, kako kaže Krajišnik (2015), o lektoratima hrvatskoga jezika od 1994. brine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Lektori se angažiraju putem javnog natječaja za izbor i imenovanje lektora hrvatskog jezika i književnosti u inozemstvu. Također mnogo više brinu o sudjelovanju sa stranim sveučilištima i poticanjem studenata k upisivanju tok studija. To možemo dobro pokazati s kolegijem slavenskih studija u Ljubljani. Požgaj Hadži i dr. (2007) detaljnije govore o tome kako studij učiniti privlačnim, te opisuju kako je to na studiju Južne slavistike u Ljubljani. Vrlo su važna razna gostovanja profesora iz svih sveučilišta bivše Jugoslavije čime je studentima omogućen »uvid« u jezikoslovnu i sociolingvističku situaciju hrvatskog, srpskog,

bosanskog i crnogorskog jezika. Pored toga studentima se nude razne mogućnosti usavršavanja jezika putem različitih stipendija i gostovanja. Velika pozornost je posvećena i stručnim ekskurzijama, koje su zapravo različite radionice na terenu.

Vesna Krajišnik (2015) u svom članku predstavlja shemu kako bi trebale postupati nadležne organizacije da bi se poboljšala situacija lektorata srpskog jezika. Kako kaže, srpski lektorati su u nadležnosti Ministarstva prosvete Republike Srbije, što naravno nije dovoljno, jer je potrebno još jedno odjeljenje u okviru Ministarstva prosvete koje bi se bavilo svim oblicima angažiranja vezanim za srpski kao strani jezik, kako na domaćim, tako na stranim sveučilištima. Ministarstvo spoljnih poslova treba dobivati informacije od stranih sveučilišta o njihovim potrebama u vezi s pokretanjem programa srpskog jezika i angažiranja lektora. Kancelarija za dijasporu treba biti u stalnom kontaktu sa svojom dijasporom širom svijeta i na taj način procjenjivati realne potrebe za nastavom srpskog jezika i utjecati na njihovo aktualiziranje prosljeđujući informacije Ministarstvu prosvete. Glavni zadatak Filozofskog fakulteta i Instituta za srpski jezik i književnost jest obrazovanje kvalitetnih kadrova za lektorski posao, izbor odgovarajućih nastavnih sredstava, usuglašavanje nastavnih programa i ispitnih aktivnosti, te stručna koordinacija među lektorima preko tematskih konferencija i radionica. Narodna biblioteka Srbije trebala bi brinuti o potrebnoj literaturi književno-umjetničkih, znanstvenih i publicističkih sadržaja te o nastavnim i glotodidaktičkim materijalima.

Na taj način bi se mogli postići bolji rezultati ili bar spriječiti još veće gašenje lektorata srpskog jezika. No, mogli bismo reći da neke stvari idu na bolje. Budući da do sada nije postojao nijedan poseban program poučavanja za buduće lektore, Filološki fakultet u Beogradu i Filozofski fakultet u Novom Sadu u okviru Tempus Refless projekta preko svojih Centara za srpski kao strani jezik 2014/15. organizirali su master studije za srpski kao strani jezik. Nadamo se da će ovaj vid studija značajno poboljšati status srpskih lektorata kako u obučavanju lektora tako i u ažuriranju i osiguravanju nastavnih sadržaja.

IZVORI

Bošnjaković, Žarko i Stanković, Stanislav, 2007. „Srpski kao strani jezik u Republici Makedoniji.“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Milorad Dešić. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 319-324.

Cidilko, Vesna, 2011. „O konceptu nastave srpskog jezika i književnosti u Njemačkoj“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 197-203.

Dešić, Milorad, 2011. „Srpski jezik kao strani u BHS kontekstu“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 187-195.

Đorđević, B., 2014. „Srpski jezik nestaje sa univerziteta širom sveta, gubimo katedru po semestru.“ *Novosti Online* ? (<http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:526084-Srpski-jezik-nestaje-sa-univerziteta-sirom-sveta-gubimo-katedru-po-semestru>; dostup 22.7.2016)

Đukanović, Maja, 2007. „Srpski jezik kao strani u Sloveniji“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Milorad Dešić. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 311-317.

Ferbežar, Ina, 2008. „Centar za slovenski kao drugi/strani jezik: činjenice i perspektive.“ *Lahor* 6: 270-280.

Gkiorgkini Xenia, Sotirios Mystaidis i Illias Merritas, 2007. „Srpski kao strani jezik na Balkanološkom institutu u I.M.H.A u Solunu“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Milorad Dešić. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 277-285.

Jelaska, Zrinka, ur., 2005. Hrvatski kao drugi i strani jezik. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelić-Kuburidu, Marica, 2011. „Srpski jezik u Grčkoj“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 305-311.

Karisiński, Artur i Sawicka, Irena 2011. „Srpski jezik na Univerzitetu Nikola Kopernik u Torunju“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 217-228.

Kerkez, Dragana, 2016. „Srbistika u Sankt Peterburgu“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 437-442.

Krajišnik, Vesna, 2015. „Lektorati srpskog jezika“ U: *Zbornik radova Instituta za srpski jezik*. Beograd; Institut za srpski jezik SANU

Požgaj Hadži, Vesna, 2015. „Hrvatski jezik kao strani unutar slavističkoga, europskog i Svjetskog konteksta“ U: *Dvadeset godina osnutka studija kroatistike*. Pula: Matica Hrvatska

Požgaj Hadži, Vesna, Marija Smolić i Mirjana Benjak, 2007. Hrvatski izvana. Zagreb: Školska knjiga.

Požgaj Hadži, Vesna i Balažic Bulc, Tatjana, 2005. „Kam je izginila srbohrvaščina? Status jezika nekoč in danes.“ U: *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*, ur. Marko Stabej. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 30-39.

Rosić, Marija J., 2016. „Status srpskog kao stranog jezika u Sjedinjenim Američkim Državama“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 421-424.

Samardžija, Marko, 2008. „Poučavanje hrvatskoga na inozemnim sveučilištima i visokoškolskim učilištima u prošlosti i danas.“ *Croatian Studies Review* 5: 133-139.

Srpski lektorati polako nestaju. *Telegraf* (21. 11. 2013). (<http://www.telegraf.rs/vesti/883306-srpski-lektorati-polako-nestaju>; dostup 22. 7. 2016.)

Stanković, Radmila, 2000. „Stranci se uče srpski, hrvatski, bosanski“ *Nin?* (<http://www.nin.co.rs/2000-03/30/12103.html>; dostup 22.7.2016)

Stipčević, Svetlana, 2007. „Srpski u Italiji“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Milorad Dešić. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 255-265.

Stojančić, Vojkan i Mutavdžić, Predrag, 2011. „Motivacija grčkih studenata za učenje savremenog srpskog kao stranog jezika“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 267-277.

Velimirac, Svetlana M., 2016. „Uloga nastavnika srpskog kao stranog“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 27-35.

Yamasaki, Kayoko, 2011. „Srpski kao strani jezik u Japanu“ U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, ur. Vesna Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet Centar za srpski kao strani jezik, 253-265.

Internetske stranice:

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik: <http://www.centerslo.net/> (25.07.2016)

Centar za srpski jezik kao strani: <http://www.srpski-strani.com/> (25.07.2016)

POVZETEK

Namen diplomskega dela je prikazati trenutni status srbskega jezika na tujih univerzah. Kot je znano, se srbščina na tujih univerzah nahaja v izredno težkem položaju, zato izpostavljam dejavnike, ki so povzročili ukinjanje lektoratov srbskega jezika iz leta v leto.

Videli smo, da sta k takemu slabemu položaju pripomogli že zgodovina jezikovne politike in sorodnost z drugimi jeziki. Tukaj je problem predvsem samo imenovanje lektoratov na tujih univerzah, ki še vedno nosijo nazive, kot so *srbohrvaški/hrvaškosrbski*, *hrvaški/srbski* in *BHS*. Tako imenovanje verjetno ne bi predstavljalo težav, če se ne bi v večni primerov učilo izključno hrvaščino. Glavni krivec za to je predvsem Srbija sama, saj popolnoma zanemarja položaj srbskega jezika na tujih univerzah, čeprav je prav ta eden izmed tistih jezikov, ki za razliko od tistih, ki se jih uči veliko govorcev, zahteva več vloženega dela za promocijo in afirmacijo jezika. Dejstvo je, da so jeziki z manj govorcev zaradi jezikov z več govorcev ogroženi in zato začnejo celo izginjati na tujih univerzah. Prav to je ena izmed večjih skrbi lektoratov srbskega jezika v tujini, saj srbske institucije niso pripravljene določiti prioritete, s pomočjo katerih bi zaščitile srbski jezik v tujini.

Zaradi tega ne trpijo samo lektorati, ampak tudi lektorji, od katerih je vse odvisno. Sami morajo iskati material za predavanja, saj jim matična država ne ponuja dovolj literature oz. le-ta ni primerna za začetnike. Kljub vsem naporom, ki ga lektorji morajo vložiti v svoje delo, pa njihova plača ne pokrije niti osnovnih sredstev za preživetje.

Za vse našteje probleme smo v zadnjem poglavju poskušali poiskati rešitve in načine, ki bi izboljšali položaj srbščine v tujini ali vsaj preprečili še večje izgubljanje lektoratov.

Za uspešno delovanje lektoratov srbskega jezika v tujini je najprej potrebno ugotoviti, kateri pristojni državni organ bi se mogel ukvarjati s tem. Poleg tega pa je potrebno nenehno sodelovanje med matično in tujo državo. Sodelovanje bi moralo potekati v obliki seminarjev in konferenc, kjer bi lektorji izmenjavali svoja mnenja in izpostavljali težave, ki bi jih poskušali rešiti. Prav tako so potrebni tečaji, kjer bi se usposabljal lektorje, da bi tako postali kompetentni za poučevanje srbskega jezika.

Kot dober primer lahko izpostavimo Hrvaško, kjer se vedno več strokovnjakov ukvarja in raziskuje primerne načine za promocijo in afirmacijo lastnega jezika. Najboljši vzor med

južnoslovanskimi jeziki pa je Slovenija, ki že od leta 2006 promovira lektorat in študij slovenskega jezika izven svojega ozemlja.

Čeprav je Slovenija prav tako država z majhnim številom prebivalcev, svoj jezik pravilno zastopa in uspešno vodi lektorate v tujini, poleg tega pa v mladih vzbuja vedno več zanimanja za lasten jezik.

Ugotovili smo, da položaja srbskega jezika v tujini ne smemo zanemariti, pač pa se je potrebno posvetiti težavi izginjanja srbskih lektoratov. Narediti bo potrebno še več raziskav na to temo, ki bi ljudi soočile z današnjim stanjem, nato pa poiskati rešitve, ki bi za začetek preprečile še večje ugašanje lektoratov. Najti bi bilo potrebno nove načine, s katerimi bi promovirali in zastopali srbščino v tujini, saj je očitno, da je tuja publika danes brez večjega interesa. Dokler ne vznikne zanimanje za jezik, lektorat ne more opravljati svojega dela.

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 2016

Ajla Kovačević

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisani/a _____ izjavljam, da je besedilo
diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in
dovoljujem / ne dovoljujem
(ustrezno obkrožiti)
objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata / kandidatke: